

Zdania egzystencjalne u Arystotelesa

Jako punkt wyjścia rozważań dotyczących zdań egzystencjalnych u Arystotelesa przyjmujemy następującą definicję zdań egzystencjalnych: zdania egzystencjalne są to takie zdania, których orzeczenie wraz z łącznikiem (copulą) posiada pozytywną lub negatywną formę od czasowników: być, istnieć, egzystować; np.: ludzie istnieją, koła kwadratowe nie istnieją¹.

O zdaniach egzystencjalnych w ogóle a o zdaniach egzystencjalnych u Arystotelesa w szczególności specjalnie pisali: H. Cornelius, P. Tihomirow, S. Leśniewski, a w nowszych czasach G. Rabeau (*Le jugement d'existence*, Paris 1936) i S. Mansion (*Le jugement d'existence chez Aristote*, Louvain—Paris 1946).

Co do konstrukcji i interpretacji zdań egzystencjalnych zdania autorów nie są zgodne.

I tak, jedni autorowie uważają je za zdania jednoczłonowe, czyli za takie, w których skład wchodzi albo tylko podmiot albo tylko orzeczenie.

Na czele autorów, którzy uważają zdania egzystencjalne za takie, w których skład wchodzi tylko podmiot, stoi F. Brentano².

¹ W związku z tą definicją por. S. Leśniewski, *Przyczynek do analizy zdań egzystencjalnych*, *Przegl. Filoz.*, XIV (1911), s. 329 oraz tegoż autora: *Logiczeskija razsużdienia*, Pietierburg 1913, s. 57.

² Por. F. Brentano, *Psychologie vom empirischen Standpunkte*, I, Leipzig 1874, s. 276: „Wenn wir sagen „A ist“, so ist dieser Satz nicht, wie Viele geglaubt haben und noch jetzt glauben, eine Prädication, in welcher die Existenz als Prädicat mit A als Subject verbunden wird. Nicht die Verbindung eines Merkmals „Existenz“ mit „A“, sondern „A“ selbst ist der Gegenstand, den wir anerkennen“. Ten pogląd Brentana

Na czele zaś autorów, którzy uważają zdania egzystencjalne za takie, w których skład wchodzi tylko orzeczenie, stoi J. F. Herbart³.

Natomiast inni autorowie uważają je za zdania dwuczłonowe, ponieważ w słowach „jest“, „istnieje“, „egzystuje“ dopatrują się orzeczenia.

Na czele tych autorów stoi H. Cornelius⁴. Takie stanowiska zajmuje także i S. Leśniewski.

Arystoteles nie podał teorii zdań egzystencjalnych, ale w rozważaniach o zaprzeczaniu danego zdania odróżnia zdania typu „A jest“ jako posiadające dwa wyrazy, człony (tzw. później zdania egzystencjalne) od zdań typu „A jest B“ jako posiadających jeszcze coś więcej, gdzie partykuła „jest“ jest tu czymś trzecim⁵.

Zdania takie jak „człowiek idzie“ zestawia Arystoteles ze zdaniami dwuczłonowymi, wskazując analogię przy zaprzeczaniu, mianowicie przez postawienie partykuły „nie“ przed słowem⁶.

W innym znowu miejscu sprowadza je do zdań trójczłon-

poddaje krytyce Chr. Sigwart, *Logik*³, I, Tuebingen 1904, s. 93, uwaga).

³ Por. J. F. Herbart, *Lehrbuch zur Einleitung in die Philosophie*³, Königsberg 1834, s. 84: „Dieses nun ist der Ausschluss über die Verwandtschaft der Copula mit dem Begriff des Seyn. Jene verwandelt sich in das Zeichen von diesem, wenn für ein Prädicat das Subject fehlt, und es entsteht auf die Weise ein Existentialsatz...“. — Por. także M. W. Drobisch, *Neue Darstellung der Logik*⁵, Hamburg-Leipzig 1887, s. 61—62: „durch bedingungslose Urtheile, d. i. solche, in welchen das bedingende Subject entweder gänzlich fehlt und nur noch die leere Stelle desselben bezeichnet ist, oder durch solche hypothetische Urtheile... Im ersten Falle ergeben sich Urtheile der Form: es ist P; wo das Wörtchen „es“ die leere Stelle des Subjects bezeichnet... Er (sc. Herbart) nennt solche Urtheile Existenzialsätze“. — Por. także F. Miklosich, *Subjectlose Sätze*², Wien 1883, s. 18.

⁴ Por. H. Cornelius, *Versuch einer Theorie der Existenzialurtheile*, München 1894, ss. 31, 86. W związku z teorią Corneliusa por.: P. Tihomirov, *Logiczeskij charakter eksistencjalnych sużdienii*, Voprosy filologii i psichologii, XLII (1898), ss. 115—116.

⁵ *De interpr.* 10.19b 14—24.

⁶ *De interpr.* 10.20a 3—5.

wych, ponieważ zdanie „człowiek idzie“ jest równoważne zdaniu „człowiek jest idący“⁷.

Wszelako termin „zdanie egzystencjalne“ nie pochodzi od Arystotelesa. Termin ten (Existentialsatz) występuje po raz pierwszy dopiero u Herbarta.

Po Arystotelesie jeden z pierwszych perypatetyków, mianowicie Eudemos, pierwszy położył szczególny nacisk na różnicę zachodzącą między zdaniami typu „A jest B“ a zdaniami typu „A jest“. Sądził bowiem, że w zdaniach typu „A jest“ partykuła „jest“ ma inne znaczenie niż w zdaniach typu „A jest B“⁸.

Według Saccheri'ego partykuła „jest“ może być użyta w znaczeniu dwojakim:

- 1) w znaczeniu werbalnym i
- 2) w znaczeniu kopulatywnym.

1) Partykuła „jest“ jest użyta w znaczeniu werbalnym, gdy coś twierdzi się lub przeczy się bezwarunkowo, czyli gdy twierdzi się lub przeczy się istnienie podmiotu; np.: Adam jest, a raczej był (człowiekiem)⁹; koń Aleksandra Macedońskiego nie istnieje (nie jest istniejący).

2) Partykuła „jest“ jest użyta w znaczeniu kopulatywnym, gdy coś twierdzi się lub przeczy się warunkowo, czyli gdy

⁷ *De interpr.* 12.21b 5—10.

⁸ For. C. Prantl, *Geschichte der Logik im Abendlande*², I, Leipzig 1927, s. 355.

⁹ W związku z tym przykładem Saccheri'ego czytamy u Arystotelesa w piśmie „De interpretatione“ (11. 21a 21—24), że nie wolno powiedzieć o umarłym człowieku, że jest człowiekiem, czyli o AB, że jest B, bo A pociąga za sobą coś, co nie jest zgodne z B.

¹⁰ Por. H. Saccherius, *Logica demonstrativa*, Augustae Ubiorum 1735, s. 15: „Hinc clarius intelliges, quid sit copula est sumi in vi verbi, quid sit sumi in vi copulae. Sumitur in vi verbi, quando propositio est absoluta, sive quando aliquid affirmatur aut negatur absolute, ut in dictis propositionibus, Petrus fuit homo... Econtra sumitur in vi copulae, quando aliquid affirmatur aut negatur conditionate; adeo ut affirmatur aut negatur praedicatum de subiecto sub conditione, quod existat subiectum“. Por. także tamże, s. 9.

orzeczenie orzeka się o podmiocie pod tym tylko warunkiem, że istnieje podmiot; np.: Piotr jest człowiekiem. W tym zdaniu wyraża się tylko związek zachodzący między orzeczeniem (człowiek) a podmiotem (Piotr), tj. wyraża się tylko warunkowo a nie bezwarunkowo istnienie Piotra człowieka. To zdanie jest równoważne zdaniu: jeśli istnieje Piotr, to istnieje człowiek¹⁰.

Otóż zarówno według Arystotelesa jak i według Eudemosa partykuła „jest“ jest użyta w zdaniach egzystencjalnych w znaczeniu werbalnym.

Według Arystotelesa jeśli jakieś zdanie twierdzące jest prawdziwe, to coś z czymś jest w nim łączone, zestawione¹¹, a jawny czy ukryty łącznik czyli przystawka „jest“ to zestawienie zaznacza i bez niego nie ma zdania¹².

Ale co z czym łączy, zestawia ten łącznik w takich zdaniach, jak „człowiek jest“, a raczej z czym jest tu łączony, zestawiony człowiek?

Otóż według Arystotelesa powiedzieć o czymś lub o kimś (np. o człowieku), że jest, znaczy tyle co powiedzieć, że jest substancją lub tym, co w substancji jest, czyli jej przypadłościami lub tym, co się o substancji orzeka lub tym, co pozostaje do substancji w jakimkolwiek stosunku¹³.

Zdawałoby się z podanych niżej miejsc zasadniczych, że dla Arystotelesa jeśli jest mowa o czymś, że jest takim a takim, to to coś zarazem jest istniejącym (ὄν).

Ale Arystoteles twierdzi gdzie indziej¹⁴, że z tego, iż Homer jest poetą, nie wynika, że Homer jest (istniejącym), bo

¹¹ Met. E 4. 1027b 20—22; met. H 10.1051 b2—5.

¹² *De interpr.* 5.17a 11—12 oraz 10.19b 12—13. Co do przystawki (prosthesis) por. tamże, 12.21b 26—28.

¹³ Met. Γ 2.1003b 5—10; met. Δ 7.1017a 7—22; Bonitz, Index aristotelicus, 221a 3—33. Por. także H. Haier, *Die Syllogistik des Aristoteles*, I, Tübingen 1896, s. 116: „So lässt sich annehmen, dass Sein bei Aristoteles bedeuten wird: concrete Substanz sein oder von einer concreten Substanz ausgesagt werden können, bezw. in einer concreten Substanz sein, überhaupt: zu dem Concretsubstantiellen in irgend einer Beziehung stehen“.

¹⁴ *De interpr.* 11.21a 24—28.

jeśli coś jest czymś, to nie wolno jeszcze orzekać, że jest (istniejącym). Dlatego też to, że przedmiot przedstawienia jest czymś, nie pociąga za sobą tego, że on jest (istniejącym). Podobnie i z tego, iż nieistniejące jest przedmiotem przedstawienia, nie wolno wnioskować, że ono jest czymś, a więc jest (istniejącym)¹⁵.

A przeto według Arystotelesa **jest czymś** nie zawsze znaczy to samo co **jest (istniejący)**.

¹⁵ *De interpr.* 11.21a 32—33.